บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์ ปีที่ 12 ฉบับที่ 1 มกราคม - เมษายน 2567

แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและแบบ Active Learning

The Concept of Buddhist Teaching and Active Learning Approaches

สุพรต บุญอ่อน , ธีรพันธ์ เชิญรัมย์[1]

Suprot Boon-on, Thiraphan Choenram[1]

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ต้องการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและวิธีการสอนแบบ Active Learning เพื่อจะได้นำจุดเด่นของวิธีการสอนแต่ละแบบมาประยุกต์ใช้หรือผสมผสานใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด วิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามีมากมายหลากหลายวิธี เช่น บรรยาย แก้ปัญหา สาธิต เปรียบเทียบ และยกตัวอย่าง เป็นต้น ทั้งเชิงรับและเชิงรุก โดยคำนึงถึงความถนัดและความสนใจ ตรงกับระดับสติปัญญาและวิถีชีวิตของผู้เรียน โดยจะสอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้ สอนจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปหาสิ่งที่เป็นนามธรรม สอนจากสิ่งที่ง่ายไปหาสิ่งที่ยาก ซึ่งมีทั้งสอนแบบเป็นรายบุคคล สอนเป็นกลุ่มขนาดเล็ก และกลุ่มขนาดใหญ่ โดยให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติอย่างถูกต้องด้วยตนเอง พระองค์จะทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่คอยช่วยชี้แนะแนวทางจนกระทั่งผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ส่วนวิธีการสอนแบบ Active Learning เป็นกระบวนการเรียนการสอนอย่างหนึ่งผ่านการลงมือปฏิบัติแล้วเกิดเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ เช่น ตั้งคำถาม สะท้อนคิด เกม และระดมสมอง เป็นต้น หรืออาจเป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้เกิดกระบวนการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า โดยการร่วมมือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน สอดคล้องกับการทำงานของสมองที่เกี่ยวข้องกับความจำ เพราะการเรียนรู้ที่ผ่านการปฏิบัติจริงจะสามารถเก็บในระบบความจำระยะยาว ทำให้ผลการเรียนรู้ ยังคงอยู่ได้มากกว่าและยาวนานกว่า แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนทั้งสองรูปแบบนี้ นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาอย่างยิ่ง

คำสำคัญ วิธีการสอน, พระพุทธเจ้า, Active Learning

Abstract

This journal presented “The concept of Buddhist Teaching and Active Learning Approaches” to apply the strength of each teaching approach for maximum benefit. The Buddhist teaching approach consisted of various ways such as description, problem solving, demonstration, comparison, and exemplification etc. Moreover, the proactive and reactive Buddhist teaching approach considered the ability and interest conforming to the intelligence quotient and lifestyle of the students by teaching from the known things to the unknown things, the concrete to abstract, and the ease to difficulty. This approach taught individually and in the small and big groups that the students did correctly by themselves. The Buddha was the director until the students succeeded in the learning by doing. However, the active learning approach was a process of

[1] อาจารย์ประจำและรับผิดชอบหลักสูตร สาขาวิชาสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครสวรรค์, **E-mail.** suprot555@gmail.com.

teaching and learning by doing for the knowledge from the experience such as asking the question, reflection, games, and brainstorming etc. This approach was the activities for the Higher-order thinking process of the students such as analysis, synthesis, and evaluation by the collaboration of students conforming to the brain working in the memory because the learning through the practicality could collect them in the long-term memory system. It made the result of learning remaining. The concept of the two teaching approaches was useful to the education extremely.

Keyword: Teaching Approach, Buddhist, Active Learning

บทนำ

พุทธวิธี มีหลากหลาย ที่ใช้สอน มีขั้นตอน ก่อนหลัง ดังที่เห็น
ทรงวิเคราะห์ เจาะบุคคล บนประเด็น ใครจักเห็น เน้นดวงตา พาเห็นธรรม
บางคนมา ศรัทธามาก อยากจะรู้ จักทรงดู สู่เนื้อหา พาเลิศล้ำ
จึงแสดง แจงให้ซึ้ง ถึงหลักธรรม เพื่อน้อมนำ ไปทำต่อ ก่อปัญญา
บางคนที่ มีปัญหา มาให้ช่วย จนหรือรวย ช่วยให้เห็น เน้นปัญหา
สอนเชิงรุก บุกให้รู้ สู่ปัญญา เพื่อนำพา ให้พ้นทุกข์ ถึงสุขกัน
ทั้งสอนเดี่ยว สอนหมู่ สู่คณะ วิธีจะ ชัดเจน เน้นสร้างสรรค์
ให้เห็นผล ดลสุข ทุกคนกัน วิธีนั้น น่าคิด โปรดติดตาม
ส่วน Active Learning ก็จริงแท้ สอนเพื่อแชร์ แก้ปัญหา อย่ารีบถาม
สอนอย่างไร เชิงรุก บุกติดตาม ตั้งคำถาม ตามประเด็น ให้เห็นจริง
ลงมือทำ นำตรง องค์ความรู้ ทักษะสู่ รู้ได้ ในทุกสิ่ง
คิดวิเคราะห์ เจาะประเด็น ให้เห็นจริง สังเคราะห์ยิ่ง สิ่งที่เรียน เพียรสร้างงาน
บทบาทครู อยู่ที่ไหน ใครรู้บ้าง เพื่อจะสร้าง ศิษย์ดี ที่กล้าหาญ
นักออกแบบ นักวางแผน นักแพลนงาน นักประสาน เพื่อให้ศิษย์ ได้คิดเป็น
การเสริมแรง รุกเร้า เคล้าสนุก ทำให้รุก บุกปัญหา พาให้เห็น
บรรยากาศ ก็สนุก ทุกประเด็น แต่จักเป็น เช่นไร ให้ดูกัน
ทั้งสองอย่าง สร้างประเด็น เป็นไฉน ศึกษาได้ ในบทความ ตามสร้างสรรค์
พุทธวิธี ที่เห็น เช่นไรกัน Active นั้น นั่นอย่างไร ให้ดูเอย....

วิธีการสอนนั้น เป็นกระบวนการสำคัญที่จะทำให้คนที่ไม่รู้ ได้เกิดความรู้ คนที่ยังไม่เข้าใจ เกิดความเข้าใจ คนที่ยังทำไม่ได้ เปลี่ยนมาเป็นคนที่ทำได้ คนที่ไม่รู้ผิดชอบชั่วดี กลายมาเป็นคนที่รู้จักผิดชอบชั่วดี คนที่ไม่รู้กาละเทศะ ไม่รู้จักว่าอะไรควรหรือไม่ควร เหมาะสมหรือไม่เหมาะสม สามารถกลายเป็นคนที่รู้สิ่งเหล่านั้น หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนจากคนเลวให้เป็นคนดี หรือจากปุถุชนคนกิเลสหนาให้กลายเป็นอริยชนคนมีกิเลสเบาบางลง หรือแม้กระทั่งเปลี่ยนคนที่มีกิเลสให้กลายเป็นคนหมดกิเลสตัณหา เป็นพระอรหันต์ได้ ก็เพราะได้รับวิธีการสอนในรูปแบบต่างๆ จึงกล่าวได้ว่า วิธีการสอนนั้นเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งในบทความนี้จะกล่าวเฉพาะวิธีการสอนในด้านดีเท่านั้น โดยเจาะจงลงไปถึงการสอนของ

พระพุทธเจ้า ว่าทรงมีวิธีการสอนอย่างไร มีเทคนิคหรือกลวิธีใด และผลที่เกิดขึ้นเป็นอย่างไร กับการสอนแบบ Active Learning หรือที่เข้าใจกันว่า เป็นการสอนเชิงรุกนั้น มีวิธีการอย่างไร มีเทคนิควิธีการอย่างไร และผลที่เกิดขึ้นนั้นจะเป็นอย่างไร

สรุปได้ว่า วิธีการสอนทั้งสองอย่างนั้นเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์กับผู้ที่ได้รับการสอนตั้งแต่พื้นฐานถึงเป้าหมายสูงสุดของชีวิตและยังมีผลกระทบไปถึงผู้ที่เกี่ยวข้องอีกมากมาย เพียงแต่ว่า เราเข้าใจวิธีการสอนแต่ละแบบนั้นมากน้อยเพียงใด มีกลวิธีหรือเทคนิคอย่างไร จึงจะทำให้วิธีการสอนนั้นสัมฤทธิผลตามที่ตนปรารถนา ถึงเวลาแล้วที่ท่านทั้งหลายจะได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและวิธีการสอนแบบ Active Learning ว่าทั้งสองแบบนั้นเป็นอย่างไร มีอะไรที่เหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร มีจุดเด่นอยู่ที่ไหน สมควรจะนำไปใช้ในสถานการณ์เช่นใด

บทความนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและวิธีการสอนแบบ Active Learning เพื่อให้ทุกท่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอน

คำว่า “วิธี” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายไว้ว่า วิธี น. ทำนองหรือหนทางที่จะทำ เช่น วิธีทำฝอยทอง วิธีสอนสอนคณิตศาสตร์ เลขข้อนี้ทำได้หลายวิธี, แบบ, แบบอย่าง (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 1121)

คำว่า “สอน” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายไว้ว่า สอน หมายถึง การบอกวิชาความรู้ให้ เช่น ครูสอนหนังสือนักเรียน, แสดงให้เข้าใจโดยวิธีบอกหรือทำให้เห็นเป็นตัวอย่างเพื่อให้รู้ดีชั่วเป็นต้น เช่น สอนแม่ไม้มวยไทย สอนเย็บปักถักร้อย สอนเท่าไรไม่รู้จักจำ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556 : 1121)

ในภาษาอังกฤษ คำว่า “การสอน” ใช้ตรงกับภาษาอังกฤษ 2 คำ คือ คำว่า “teaching” และคำว่า “instruction” คำ 2 คำนี้มีความหมายแตกต่างกันกล่าว คือ “teaching” แปลว่า “การสอน” ครอบคลุมกิจกรรมการให้คำสั่งสอน การทำให้มีความรู้หรือให้สามารถทำอะไรได้ เป็นกระบวนการทางเดียวที่ยึดตัวผู้สอนหรือครู “ครู” เป็นหลัก ส่วน “instruction” แปลว่า “การเรียนการสอน” (to teach and to be taught) เป็นกระบวนการสองทาง คือ การให้และการรับความรู้ที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กัน ทั้งฝ่ายผู้สอนที่เป็นฝ่ายให้ความรู้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นฝ่ายรับ ในขณะเดียวกันผู้สอนคือครูก็เกิดการเรียนรู้จากการสนองตอบของนักเรียนด้วย อย่างไรก็ตามคำว่า “instruction” มักนิยมแปลสั้นๆ ว่า “การสอน” แต่ขอให้เข้าใจด้วยว่าเป็นการสอนของครูและการถูกสอนของผู้เรียน (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547 : 17)

นอกจากนั้น การสอนเป็นกระบวนการหรือกิจกรรมที่ผู้สอนจัดขึ้นเพื่อวางเงื่อนไขและเตรียมสภาพการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่ผู้สอนกำหนดไว้ (สุพรต บุญอ่อน, 2552 : 86)

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้ข้อสรุปที่เกี่ยวกับการสอนไว้ดังนี้

1. ปัญญาเป็นสิ่งสร้างสรรค์ขึ้นภายในตัวผู้เรียนเอง

2. ผู้สอนทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ช่วยชี้นำทางการเรียน

3. วิธีสอน อุบาย และกลวิธีต่างๆ เป็นสื่อหรือเป็นเครื่องผ่อนแรงการเรียนการสอน

4. อิสรภาพในทางความคิด เป็นอุปกรณ์สำคัญในการสร้างปัญญา (พุทธวิธีการสอน, 22/05/67 : ออนไลน์)

ทิศนา แขมมณี (2551 : 323) ได้ให้นิยามเกี่ยวกับวิธีการสอนไว้ว่า เป็นขั้นตอนที่ผู้สอนดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ด้วยวิธีการต่างๆ ที่แตกต่างไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้นๆ

โดยสรุป “วิธีการสอน” หมายถึง กระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการที่ครูออกแบบแล้วนำไปใช้จัดการเรียนการสอนกับผู้เรียนโดยวิธีการใดวิธีการหนึ่งหรือหลายวิธี เพื่อให้ผู้เรียนมีปัญญาเกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ตามที่ต้องการ โดยมีอิสรภาพทางความคิดเป็นอุปกรณ์สำคัญในการสร้างปัญญา ดังคำกลอนที่ว่า

การสอนหรือ คือวิธี ที่ให้รู้ ขั้นตอนสู่ ผู้เรียน เปลี่ยนนิสัย
จากไม่รู้ ให้รู้ สู่เปลี่ยนไป ทำไม่ได้ ให้ทำได้ ใช้วิธี
กระบวนการ ขั้นตอน ก่อนจะสอน วางแผนก่อน กำหนดสื่อ คือวิถี
ทั้งวิเคราะห์ ว่าเป็นใคร ใช้วิธี เป้าหมายดี มีครบ จบขั้นตอน
ลงมือทำ ตามแผน แม่นยำยิ่ง วัดผลจริง ประเมินจริง สิ่งที่สอน
ได้ผลตรง ตามประเด็น เป็นขั้นตอน เปลี่ยนจากก่อน ผ่านเกณฑ์ เห็นกับตา
ทั้งผู้สอน ผู้เรียน ต้องเปลี่ยนไป ผู้สอนได้ ประสบการณ์ งานศึกษา
ผู้เรียนได้ ความรู้ สู่ปัญญา มีวิชา ชัดเจน เห็นผลจริง
อิสรภาพ ทางความคิด ติดให้ด้วย อุปกรณ์ช่วย ชี้ทาง สร้างทุกสิ่ง
สร้างปัญญา พาสร้างสรรค์ สำคัญจริง ผู้เรียนยิ่ง ได้ประโยชน์ โสตถิเอย

แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

พระพุทธเจ้าได้รับคำยกย่องว่า ท่านคือพระบรมครูของมนุษย์โลกและเทวโลก เหตุด้วยท่านสร้างบารมีมาเป็นอสงไขย ลองผิดลองถูกมานับไม่ถ้วน ค้นคว้าวิชาพ้นทุกข์ แบบชนิดเอาชีวิตเป็นเดิมพัน กว่าจะทรงพบหนทางหนีออกจากคุก การเวียนว่ายตายเกิดได้ นักวิชาการและนักวิชาการทางด้านพระพุทธศาสนา ได้กล่าวถึงวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้อย่างหลากหลาย ทั้งลักษณะของวิธีการสอนและรูปแบบวิธีการสอน ดังนี้

วศิน อินทสระ (2534 : 22) กล่าวถึงวิธีสอนของพระพุทธเจ้าไว้ 5 ลักษณะ คือ

1. ทรงสอนโดยวิธีเอกังสลักษณะ คือทรงแสดงยืนยันไปข้างเดียว เช่น ความดีมีผลเป็นสุข ความชั่วมีผลเป็นทุกข์ หรือกุศลเป็นสิ่งควรบำเพ็ญ อกุศลเป็นสิ่งควรละ

2. ทรงสอนโดยวิธีวิภัชชลักษณะ คือทรงแยกประเด็นให้ชัดเจน

3. ทรงสอนโดยวิธีปฏิปุจฉาลักษณะ คือทรงถามย้อนเสียก่อนแล้วจึงตรัสสอน

4. ทรงสอนโดยวิธีฐปนลักษณะ คือพักปัญหาไว้ ไม่ทรงพยากรณ์ คือไม่ทรงตอบเรื่องนั้น

5. ทรงสอนโดยวิธีอุปมาลักษณะ คือสอนแบบเปรียบเทียบ

วรรณา สุติวิจิตร (2541 : 37) กล่าวว่า วิธีสอนของพระพุทธเจ้ามี 7 วิธี ได้แก่

1. สอนแบบบรรยาย
2. สอนแบบสาธิต
3. สอนแบบอุปนัย
4. สอนแบบอนุนัย
5. สอนแบบวิธีซักถามและสนทนาโต้ตอบ
6. สอนแบบสืบสวนสาวหาคำตอบ
7. สอนแบบแก้ปัญหาหรือสอนตามขั้นของอริยสัจ 4

ปิ่น มุทุกันต์ (2535 : 96) ได้กล่าวเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไว้ว่า

1. พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนเพื่อให้ผู้ฟังรู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็นเรื่องใดที่ไร้ประโยชน์ พระพุทธเจ้าจะไม่ทรงแสดง

2. ทรงสั่งสอนมีเหตุที่ผู้ฟังอาจตรองเห็นจริงได้ คือเรื่องทุกเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนจะต้องเป็นเรื่องจริง มีจริง เป็นจริง ไม่ใช่เรื่องสมมติอันเป็นเรื่องเหลวไหล

3. ทรงสั่งสอนเป็นอัศจรรย์ คือผู้ปฏิบัติตามย่อมได้รับประโยชน์โดยสมควรแก่การปฏิบัติ ผลของการปฏิบัติไม่ได้ขึ้นอยู่กับชาติตระกูล หากแต่ขึ้นอยู่กับการปฏิบัติของแต่ละคน

ประสาร ทองภักดี (2513 : 119) กล่าวว่า วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการทำเป็นตัวอย่าง ซึ่งวิธีสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรม คือการทำเป็นตัวอย่าง เป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอน เป็นทำนองการสาธิตให้ดู แต่ที่พระพุทธเจ้าทรงกระทำนั้นเป็นไปในรูปทรงเป็นผู้นำที่ดี การสอนโดยทำเป็นตัวอย่างก็คือ พระจริยาวัตรอันดีงามที่เป็นอยู่โดยปกตินั่นเอง พระพุทธองค์จึงทรงวางเป็นหลักการไว้ในพระธรรมบท

จะเห็นได้ว่าวิธีการสอนของพระพุทธเจ้ามีมากมายหลากหลายวิธีการ โดยจะพิจารณาจากอุปนิสัยและความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้ที่จะไปสอน ว่าใครควรจะได้รับการสอนด้วยวิธีใด หรืออาจจะใช้วิธีการสอนหลายอย่างรวมกันในแต่ละครั้งก็ได้ ซึ่งพระองค์จะศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้ถูกสอนก่อนที่จะวางแผนการสอน จนกระทั่งสอนให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (สุพรต บุญอ่อน, 2566 : 74)

สรุปได้ว่า “วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า” มีหลากหลายวิธีการ โดยจะพิจารณาจากอุปนิสัยของบุคคลที่มีความแตกต่างกันว่าใครควรจะได้รับการสอนด้วยวิธีใด หรืออาจจะใช้วิธีการสอนหลายอย่างร่วมกันในแต่ละครั้งก็ได้ เพื่อสร้างสรรค์ให้ผู้เรียนเกิดปัญญาขึ้นภายในตัวเอง ผู้สอนทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ช่วยชี้นำทางการเรียนด้วยอุบายและกลวิธีต่างๆ จนกระทั่งบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

ในเรื่องเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้านี้ สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงในพระธรรมเทศนาอาทิตตปริยายสูตร ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ชฎิล มีข้อควรสังเกตในแง่การสอน ที่เป็นข้อสำคัญ 2 อย่าง คือ

1. ทรงสอนให้ตรงกับความถนัดและความสนใจของชฎิล พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้า ไม่ว่าจะทรงแสดงที่ใดและแก่ใคร ย่อมมีจุดหมายเป็นแนวเดียวกัน คือมุ่งให้เกิดความรู้

ความเข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง แล้วให้มีทัศนคติและปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นอย่างถูกต้อง ในทางที่เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและบุคคลอื่น แต่เนื้อเรื่องและวิธีการสอน ย่อมยักเยื้องต่างกันไป ตามอุปนิสัย ความถนัดและความสนใจของผู้ฟัง สุดแต่เรื่องใด วิธีใด จะช่วยให้เขาเข้าใจธรรมได้ดี ในกรณีของอาทิตตปริยายสูตรนี้ก็เช่นเดียวกัน ชฎิลทั้งหลายเป็นผู้บูชาไฟ มีชีวิตเกี่ยวข้องกับไฟมาโดยตลอด ประสบการณ์และความคิดคำนึงต่างๆ ก็พัวพันอยู่กับเรื่องไฟบูชายัญ แม้เมื่อเลิกบูชาไฟแล้ว เรื่องพิธีกรรม กิจวัตรที่เกี่ยวกับไฟ ก็ยังคงเต็มอยู่ในความทรงจำ เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสเรื่องเกี่ยวกับไฟ เกี่ยวกับการลุกไหม้เผาผลาญ ก็เป็นที่สนใจและชักจูงใจของชฎิลให้เพลินคิดเห็นไปตามกระแสพระธรรมเทศนาได้ง่าย ยิ่งกว่านั้น ยังได้ทรงเร้าความสนใจให้มากขึ้น โดยมิได้ตรัสเรื่องกองไฟบูชายัญที่ชฎิลจำเจอยู่และเบื่อหน่ายทิ้งมาแล้ว แต่ทรงกระตุกความรู้สึกเหมือนให้สะดุ้งขึ้นว่า

- ไฟนั้นมิได้ลุกไหม้อยู่นอกกายไกลตัวเลย แต่ไฟนั้นลุกไหม้เต็มอยู่ภายในตัวทั่วกายไปหมดแล้ว

- เป็นไฟที่ลุกลามไหม้อยู่ตลอดเวลา รุนแรงกว่าไฟภายนอก ควรหันมาสนใจไฟนี้มากกว่า และ

- แทนที่จะให้บำรุงบำเรอ ให้เติมเชื้อ กลับตรัสให้ไม่มีเยื่อใยยินดี เป็นทำนองให้ดับเสียด้วยซ้ำ

โดยนัยนี้ พึงตระหนักว่า การทรงแสดงเรื่องไฟ เรื่องการลุกไหม้ เรื่องอาทิตตหรืออาทิตย์นี้ เป็นวิธีการยักเยื้องพระธรรมเทศนาให้ตรงกับอุปนิสัย ตรงกับความประพฤติที่ได้สั่งสมฝึกอบรมมาเพื่อผลในด้านความสนใจ และความรู้ความเข้าใจง่ายเป็นสำคัญ

ส่วนสาระสำคัญก็คงมุ่งที่จะให้รู้ให้เข้าใจเรื่องของชีวิตนี้ แล้วให้มีทัศนคติและปฏิบัติต่อมันอย่างถูกต้อง เช่นเดียวกันกับพระธรรมเทศนาเรื่องอื่นๆ ในข้อนี้ หากเทียบกับการทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร และอันธภูตสูตรด้วย ก็จะเข้าใจชัดยิ่งขึ้น ธรรมจักรนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่พระภิกษุเบญจวัคคีย์ พระภิกษุเบญจวัคคีย์นั้น แต่เดิมมีใจยึดมั่นอยู่กับการบำเพ็ญทุกรกิริยาว่าคนจะบรรลุธรรมได้ต้องทรมานกายอย่างรุนแรง ยิ่งทำได้ยิ่งยวดเท่าใด ก็ยิ่งน่าเลื่อมใสสำหรับตนมากเท่านั้น และรังเกียจความเป็นอยู่อย่างสะดวกสบายว่าเป็นสิ่งเสียหายลามก ที่ละทิ้งพระพุทธเจ้าเมื่อคราวทุกรกิริยา ก็เพราะได้เห็นพระองค์เลิกทรมานพระกาย เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจักร จึงทรงเริ่มต้นด้วยเรื่องที่สุดสองอย่าง และมัชฌิมาปฏิปทา เป็นการกระทบตรงความในใจของท่านเหล่านั้น ส่วนในอันธภูตสูตร (สำ.สฬ. 18/32/25) ผู้อ่านจะได้พบข้อความที่เกือบจะตรงข้ามกับอาทิตตปริยายสูตรทีเดียว คือเริ่มต้นว่า “สพฺพำ ภิกฺขเว อนฺธภูตำ” แปลว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทุกสิ่งทุกอย่างมืดมิดไปหมดแล้ว” แล้วตรัสต่อไปว่า อะไรคือทุกสิ่งที่มืดมิด ก็ได้คำตอบว่า จักษุ รูป ฯลฯ อย่างเดียวกับในอาทิตตปริยายสูตรนั่นเอง ที่มืดมิดไปหมดแล้ว ดังนี้เป็นต้น เป็นการยักเยื้องพระธรรมเทศนา ชักนำความสนใจและจูงเข้าสู่ธรรมอีกแบบหนึ่ง

2. ทรงสอนให้ตรงกับระดับสติปัญญาและระดับชีวิตของชฎิล ข้อสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งที่พระพุทธเจ้าทรงคำนึงถึงในการทรงสอน คือความยิ่งและหย่อนแห่งอินทรีย์ของผู้ฟัง ทรงพิจารณาว่าผู้ฟังมีสติปัญญาอยู่ในระดับใด ได้รับการศึกษาอบรมมาในทางใดมากน้อยเพียงไหน ดำรงชีวิตอยู่อย่างไร จะต้องแสดงเรื่องอะไรเขาจึงจะรู้เข้าใจ สามารถนำไปใช้เป็นคุณประโยชน์แก่ชีวิตของเขาได้

ดังนั้น เรื่องราวที่คล้ายคลึงกัน แต่แสดงแก่ต่างคน นอกจากต่างวิธีสอนแล้ว เนื้อหาสาระก็ต่างขั้นต่างระดับกันด้วย

ในกรณีของอาทิตตปริยายสูตร ชฎิลทั้งหลายเป็นนักบวช สละโลกียวิสัยออกมาแล้ว มุ่งหน้าประพฤติปฏิบัติเพื่อเข้าถึงจุดหมายสูงสุดของศาสนาอย่างเดียว และเป็นผู้ได้ศึกษาอบรมทางศาสนามาอย่างดี เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั้งหลาย เรียกได้ว่าเป็นปัญญาชนระดับสูงสุดในสมัยนั้น และในเวลาที่ฟังพระสูตรนี้ ก็ได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพุทธศาสนาแล้วด้วย เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมจึงทรงชี้แจงหลักธรรมที่ลึกซึ้ง ที่ต้องพิจารณาด้วยสติปัญญาอันละเอียดอ่อน อาศัยพื้นฐานการศึกษาอบรมมาพอสมควร เหมาะสำหรับผู้ดำรงชีวิตเป็นบรรพชิต และให้เกิดความรู้ความเข้าใจถึงขั้นกำจัดกิเลสอาสวะได้ทั้งหมด (พุทธวิธีในการสอน, 22/05/2567 : ออนไลน์)

สอดคล้องกับ ประสาร ทองภักดี (2534 : 113) ได้กล่าวถึงกลวิธีสอนพระพุทธเจ้า โดยสรุปไว้ 9 ประการ ได้แก่

1. รู้จักบุคคลที่จะสอน
2. เลือกธรรมะและยุทธศาสตร์การสอนให้เหมาะสมกับบุคคล
3. สอนจากรูปธรรมไปยังนามธรรม
4. สอนจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปสู่สิ่งที่เห็นได้ยาก
5. สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปยังสิ่งที่ยังไม่รู้
6. สอนด้วยการเปรียบเทียบ
7. สอนด้วยอุปกรณ์การสอน กล่าวคือ
   7.1 ใช้วัสดุที่มีอยู่ ณ ที่นั่น เป็นอุปกรณ์
   7.2 ใช้เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นอุปกรณ์
   7.3 ใช้ภาพนิมิตเหมือนฉายภาพยนตร์
   7.4 ใช้การทดลองเพื่อให้ไดประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง
8. สอนด้วยการทำตัวอย่างที่ดี
9. สอนด้วยวิธีโต้ตอบ (ปุจฉา-วิสัชนา)

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงใช้วิธีการสอนอย่างหลากหลาย โดยมุ่งหมายให้ผู้ได้รับการสอนนั้น มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่พระองค์สอนด้วยกุศโลบายต่างๆ ซึ่งอาจจะมีการปรับเปลี่ยนวิธีการหลากหลายรูปแบบ โดยคำนึงถึงความถนัดและความสนใจ ตรงกับระดับสติปัญญาและวิถีชีวิตของผู้นั้น ไม่ว่าจะเป็นเชิงรับหรือเชิงรุกก็ตาม ซึ่งมีทั้งสอนแบบเป็นรายบุคคล สอนเป็นกลุ่มขนาดเล็ก และกลุ่มขนาดใหญ่ แล้วให้ผู้รับการสอนนั้นลงมือปฏิบัติอย่างถูกต้องด้วยตนเอง โดยพระองค์จะทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตรที่คอยช่วยชี้แนะแนวทาง จนกระทั่งผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ มีตั้งแต่ปรับความเห็นถูกต้องแสดงตนเป็นผู้เข้าถึงพระรัตนตรัย จนถึงขั้นเป็นพระอริยบุคคล คือบรรลุธรรมตั้งแต่ชั้นโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และพระอรหันต์ ตามลำดับ ดังคำกลอนที่ว่า

พุทธวิธี ที่ใช้ ในการสอน เป็นบวร สอนให้ ได้เห็นผล

มีมากมาย หลายหลาก จากที่ยล ล้วนส่งผล ดลให้ ได้เห็นธรรม
ทั้งเชิงรับ เชิงรุก ยุคสมัย อุปนัย อนุนัย ใช้เลิศล้ำ
ทรงวิเคราะห์ เจาะใจ ให้ถึงธรรม อุบายล้ำ นำมาใช้ ให้ตรงคน
สอนให้คิด สอนให้ทำ นำให้เห็น สอนประเด็น ให้เห็นธรรม นำได้ผล
สอนบรรยาย ขยายความ ตามเห็นตน สอนให้สน-ทนาธรรม นำเห็นทาง
สอนให้เห็น เน้นปัญหา คราที่พบ สาเหตุครบ ใคร่ครวญหา พาสะสาง
เป้าหมายดับ จับวิธี มีเส้นทาง เร่งสะสาง สลายทุกข์ เชิงรุกกัน
อีกมากมาย หลายวิธี ที่ทรงใช้ มุ่งที่ใจ ให้สว่าง อย่างสร้างสรรค์
จนเห็นธรรม นำมา โสดาบัน อรหันต์ นั้นสุดท้าย ปลายทางเอย

แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนแบบ Active Learning

การเรียนการสอนแบบ Active Learning เป็นกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติที่หลากหลายรูปแบบ เช่น การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การระดมสมอง การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และการทำกรณีศึกษา เป็นต้น โดยกิจกรรมที่นำมาใช้ควรช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การสื่อสาร/นำเสนอ และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างเหมาะสม บทบาทของผู้เรียนนอกจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังต้องมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สอนและผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกันด้วย ผู้สอนควรลดบทบาทในการถ่ายทอดความรู้แก่ผู้เรียนในลักษณะการบรรยายลง และเพิ่มบทบาทในการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการจัดเตรียมสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการเรียนรู้ (Active Learning, 21/05/2567 : ออนไลน์)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ กำหนดให้ Active Learning มีคำแปลเป็นภาษาไทยว่า “การจัดการเรียนรู้เชิงรุก” โดยอาจรู้จักกันในชื่อการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (student-centered หรือ child-centered), การเรียนรู้แบบคิดวิเคราะห์ (critical thinking), การเรียนรู้แบบสืบเสาะหาความรู้หรือการเรียนรู้แบบค้นพบ (inquiry or discovery-based) (Active Learning, 21/05/2567 : ออนไลน์)

นนทลี พรธาดาวิทย์ (2559 : 18) ได้อธิบายการจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning ว่าเป็นกิจกรรม วิธีการหรือรูปแบบการสอน ที่ทำให้ผู้เรียนสนใจบทเรียนและทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น อย่างไรก็ตามการใช้รูปแบบการสอนที่สำเร็จรูปที่นิยมใช้กันอยู่ทั่วไปในปัจจุบันอาจไม่เกิดผลสัมฤทธิ์ เพราะบริบทในห้องเรียนแต่ละห้องมีความแตกต่างกัน ผู้สอนควรใช้หลักการของ Active Learning ในการพัฒนากิจกรรมสำหรับผู้เรียน ทั้งวิธีการสอน อุปกรณ์การสอน การออกแบบรูปแบบการสอนต่างๆ ให้เหมาะกับเนื้อหาผู้เรียนและชั้นเรียน จะส่งผลให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นและเป็นนักคิดที่ไม่หยุดนิ่ง ทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำเนื้อหาได้นาน และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ในบริบทต่างๆ ในบรรยากาศการจัดการเรียนรู้เชิงรุก การจัดการเรียนรู้เชิงรุก ช่วยพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และผู้เรียนมีพัฒนาการด้านทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งสามารถนำทักษะเหล่านี้ไปปรับใช้ในการทำงานในวิชาชีพครูและการดำเนินชีวิตในอนาคต (นนทลี พรธาดาวิทย์, 2559: 54)

Bonwell & Eison (1991) กล่าวว่า กิจกรรม Active Learning ก่อให้เกิดกระบวนการคิดระหว่างดำเนินกิจกรรม และผู้เรียนกล้าแสดงออก ซึ่งมีกิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนประยุกต์ใช้ทักษะและเชื่อมโยงองค์ความรู้นำไปปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหา โดยมีกระบวนการเรียนรู้จากการอ่าน การเขียน การโต้ตอบและการวิเคราะห์ปัญหา อีกทั้งผู้เรียนได้ใช้กระบวนการคิดชั้นสูงได้แก่ คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์และการประเมินผล ทำให้เกิดความมั่นใจในการจะออกฝึกประสบการณ์วิชาชีพ

Bean (2011) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้ Active Learning ช่วยเปลี่ยน ผู้เรียนจากการนั่งฟังอย่างเงียบๆ ให้เป็นผู้เรียนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรม

ศักดา ไวกิจภิญโญ (2548) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบลักษณะสำคัญๆ ของการเรียนการสอนเชิงรุก คือผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดชั้นสูง คือ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล รวมทั้งผู้เรียนมีทัศนคติที่อยากเรียนรู้ ผู้สอนเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนการสอนด้วยกรณีศึกษา (instructional model with case-based) จัดเป็นรูปแบบการเรียนการสอนเชิงรุกรูปแบบหนึ่ง เป็นการเรียนรู้โดยการนำกรณีศึกษามาอภิปราย เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น

สรุปได้ว่า Active Learning หมายถึง การจัดการเรียนการสอนเชิงรุก โดยเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดชั้นสูง คือ วิเคราะห์ สังเคราะห์ และประเมินผล เป็นต้น ก่อให้เกิดกระบวนการคิดระหว่างดำเนินกิจกรรมและกล้าแสดงออก โดยครูจะเปลี่ยนบทบาทมาเป็นผู้แนะนำกระตุ้น หรืออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นที่จะทำกิจกรรมต่างๆ

5 ขั้นตอน Active Learning

การเรียนการสอน 5 ขั้นตอน Active Learning เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ด้วยกระบวนการคิดชั้นสูงเชิงระบบ หรือที่กระทรวงศึกษาธิการเรียกว่า GPAS 5 Steps ประกอบไปด้วย

1. การรวบรวมและเลือกข้อมูล (Gathering)
2. การประมวลผลข้อมูล จัดระเบียบความรู้ คิดวิเคราะห์ (Processing)
3. ขั้นปฏิบัติและสรุปความรู้ (Applying 1-Applying and Constructing Knowledge)
4. ขั้นสื่อสารและนำเสนอ (Applying 2-Applying Communication Skill)
5. ประเมินเพื่อเพิ่มคุณค่า ต่อยอดความรู้ (Self-regulating)

โดย GPAS 5 Steps หรือ 5 ขั้นตอน Active Learning นี้มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนได้สร้างความรู้ด้วยตัวเอง นำไปใช้จริงในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อตกผลึกความรู้ และสะท้อนออกมาในการปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมาย โดยผู้เรียนเองมีบทบาทหลักตลอดกระบวนการเรียนรู้ (Active Learning, 21/05/2567 : ออนไลน์)

ตัวอย่างวิธีการสอนที่เน้นการเรียนแบบ Active Learning ได้แก่

1. แบบระดมสมอง (Brainstorming)
2. แบบเน้นปัญหา/โครงงาน/กรณีศึกษา (Problem/Project-based Learning/Case Study)
3. แบบแสดงบทบาทสมมุติ (Role Playing)
4. แบบแลกเปลี่ยนความคิด (Think-Pair-Share)
5. แบบสะท้อนความคิด (Student’ s Reflection)
6. แบบตั้งคำถาม (Questioning-based Learning)
7. แบบใช้เกม (Games-based Learning) (Active Learning, 21/05/2567 : ออนไลน์)

สรุปได้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนแบบ Active Learning เป็นกระบวนการเรียนการสอนอย่างหนึ่งผ่านการลงมือทำแล้วเกิดเป็นความรู้ที่ได้จากประสบการณ์ โดยจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้อ่าน เขียน โต้ตอบและวิเคราะห์ปัญหา รวมถึงให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดขั้นสูง ได้แก่ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า โดยการร่วมมือระหว่างผู้เรียนด้วยกัน ซึ่งครูควรออกแบบการจัดกระบวนการและกิจกรรมที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความกระตือรือร้นในการจะทำกิจกรรมต่างๆ มากขึ้นอย่างหลากหลาย สอดคล้องกับการทำงานของสมองที่เกี่ยวข้องกับความจำ เพราะการเรียนรู้ที่ผ่านการปฏิบัติจริง จะสามารถเก็บจำในระบบความจำระยะยาว ทำให้ผลการเรียนรู้ ยังคงอยู่ได้มากกว่าและยาวนานกว่า ซึ่งมีทั้งสอนแบบเป็นรายบุคคล สอนเป็นกลุ่มขนาดเล็ก และกลุ่มขนาดกลาง ดังคำกลอนที่ว่า

เป็นการสอน เชิงรุก ยุคสมัย สมกับใน วัยเรียน เพียรศึกษา
กิจกรรม นำทาง สร้างปัญญา ได้วิชา ไปใช้ ในสังคม
เพราะ Active Learning สิ่งสร้างสรรค์ อ่านเขียนกัน พลันโต้ตอบ ชอบเหมาะสม
ทั้งวิเคราะห์ สังเคราะห์ เจาะตรงปม ความคิดสม สร้างสรรค์ เชิงปัญญา
มีมากมาย หลายอย่าง ทางการสอน คำถามซ่อน ก่อนเรียน เวียนค้นหา
ทั้งใช้เกม สะท้อนคิด ติดปัญญา แลกเปลี่ยนมา พาสมมุติ จุดประเด็น

ทั้งโครงงาน การลงมือ คือค้นหา ได้วิชา ชัดยิ่ง สิ่งรู้เห็น
ทักษะครบ จบความ ตามประเด็น จึงโดดเด่น เป็นวิธี ที่ดีเอย...

บทสรุป

แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าและวิธีการสอนแบบ Active Learning มีลักษณะใกล้เคียงกัน คือเป็นการสอนเชิงรุก เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หวังผลลัพธ์การเรียนรู้ที่เกิดแก่ผู้เรียน และให้ผู้เรียนสามารถนำองค์ความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ รูปแบบที่ใช้สอนแตกต่างกัน Active Learning ใช้สอนรายบุคคลและกลุ่มที่มีขนาดกลาง แต่วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าสามารถใช้สอนเป็นรายบุคคล กลุ่มที่มีขนาดกลางและใหญ่ได้ เป้าหมายปลายทาง Active Learning ต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะ มีเจตคติ และมีลักษณะนิสัยตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ แต่วิธีการสอนของพระพุทธเจ้าไปไกลกว่านั้น คือต้องการให้ผู้เรียนพ้นจากทุกข์ Active Learning เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง จนเกิดเป็นองค์ความรู้ นำไปใช้ และสามารถนำไปขยายผล วิธีการสอนของพระพุทธเจ้า เริ่มจากทุกข์หรือปัญหาของผู้เรียน นำไปสู่การค้นหาสาเหตุ ศึกษาแนวทางแก้ปัญหาแล้วลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง จนเกิดปัญญารู้แจ้งเห็นจริงได้ด้วยตนเอง รู้ว่าอะไรผิด อะไรถูก อะไรควร อะไรไม่ควร อะไรเหมาะสม อะไรไม่เหมาะสม ตั้งอยู่ในศีลธรรมอันดี ไม่เบียดเบียนใคร ดำรงชีวิตอยู่อย่างเป็นสุข สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข หรืออาจลึกซึ้งถึงขั้นเกิดดวงตาเห็นธรรมกลายเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ก็ได้ ซึ่งแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนทั้งสองแบบนั้น ท่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามที่ต้องการ โดยพิจารณาถึงความต้องการของผู้เรียนและเป้าหมายปลายทางเป็นหลัก ว่าจะเลือกนำแนวคิดแบบใดไปประยุกต์ใช้หรือสามารถนำไปผสมผสานกันได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้เกิดผลลัพธ์การเรียนรู้ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังคำกลอนที่ว่า

สรุปแล้ว แนวคิดใคร แบบไหนเหมาะ แล้วจึงเจาะ-จงไป ใช้ให้สม
วิธีสอน ขั้นตอน ซ่อนความคม ใช้แล้วสม สร้างคุณค่า ราคาคน
Active เน้น เป็นเชิงรุก แนวบุกบั่น ลงมือกัน มั่นใจ ไม่สับสน
สะท้อนคิด ได้ความ ตามที่ตน ทำเห็นผล จนขยาย สู่ปลายทาง
ผู้เรียนรู้ สู่ทักษะ คติครบ อีกเจนจบ ครบทั่ว หัวยันหาง
ทั้งทำเป็น พูดเป็น เห็นแนวทาง พร้อมจะวาง ทางชีวิต เพราะคิดเป็น
จากครูสอน สู่ครูฟา มาครูโคช จากครูโหด สู่ครูฮา พาให้เห็น
ช่วยเสริมแรง รุกเร้า เข้าประเด็น ให้ศิษย์เด่น ดีงาม ตามต้องการ
พุทธะ เน้น เห็นทุกข์ เชิงรุกรับ วิธีนับ แนวหน้า พาห้าวหาญ
ให้หาเหตุ แห่งทุกข์ บุกหลักการ เป้าหมายงาน คือสงบ พบความจริง
ผู้เรียนรู้ สู่ปฏิบัติ จัดให้ครบ จนเจนจบ ครบถ้วน ล้วนทุกสิ่ง
เกิดปัญญา พาให้เห็น เป็นความจริง ได้รู้ยิ่ง เห็นจริง สิ่งเรียนมา
หน้าที่ครู คือผู้บอก ออกวิธี ครูต้องดี ชี้แนวทาง สร้างสรรค์หา
บันดาลใจ ให้ศิษย์ ติดปัญญา แก้ปัญหา เห็นทาง สว่างจริง
ขอให้ท่าน ใช้วิธี ที่ดีเถิด ให้ศิษย์เลิศ โลก-ธรรม นำทุกสิ่ง

เป็นคนเก่ง คนดี มีใจจริง ทำทุกสิ่ง สร้างสรรค์ มีจรรยา
ชาติจะรอด ปลอดภัย ไทยเป็นสุข เด็กสนุก สุขใจ เราใฝ่หา
ผู้สูงวัย ใจสุข ทุกเวลา ครูนำพา หาวิธี ดีงามเอย...

.....

เอกสารอ้างอิง

ทิศนา แขมมณี. **ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2551.

นนทลี พรธาดาวิทย์. **การจัดการเรียนรู้แบบ Active Learning**. กรุงเทพมหานคร : ทริปเพิ้ลเอ็ดดูเคชั่น, 2559.

ประสาร ทองภักดี. **พุทธวิธีการสอน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2534.

ประสาร ทองภักดี. **พุทธวิธีการสอน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสาสน์, 2513.

ปิ่น มุทุกันต์. **แนวการสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2535.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **เอกสารการสอนชุดวิชาวิทยาการการสอน หน่วยที่ 1-7**. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2547.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 5 ธันวาคม 2554**. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2556.

วรรณา สุติวิจิตร. **พุทธวิธีสอนในระดับประถมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2541.

วศิน อินทสระ. **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2534.

ศักดา ไชกิจเจริญภิญโญ. สอนอย่างไรให้ Active Learning. **วารสารนวัตกรรมการเรียนการสอน**. 2(1) : 12.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธวิธีในการสอน**. พิมพ์ครั้งที่ 25. กรุงเทพมหานคร : บริษัท โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์ จำกัด, 2562.

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธวิธีในการสอน**. สืบค้นเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 จาก https://www.watnyanaves.net/th/book-full-text/313.

สุพรต บุญอ่อน. **พุทธจักร**. : ปีที่ 77 ฉบับที่ 4 กรกฎาคม-สิงหาคม 2566.

สุพรต บุญอ่อน. **ศึกษาศาสตร์ในพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครสวรรค์ : บริษัทไพศาลกราฟฟิค จำกัด นครสวรรค์, 2552.

Active Learning. สืบค้นเมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2567 จาก https://lic.chula.ac.th/images/Active%20Learning/Active%20Learning_01.pdf.

Bean, J. C. Engagaing Ideas : **The Professor's Guide to Integrating Writing, Critical Thinking and Active Learning in the Classroom**. (2ed.). San Francisco: Jossey-Bass. 2011.

Bonwell, C. and Eison, J. **Active Learning: Creating Excitement in the Classroom**. ERIC Clearinghouse on Higher Education Washington DC, ERIC Identifier: ED340272.1991.